

Хутор Т. М.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1180-7072>

СТЯГНЕННЯ АКТИВІВ У ДОХІД ДЕРЖАВИ В РЕЗУЛЬТАТІ ВИЗНАННЯ ЇХ НЕОБҐРУНТОВАНИМИ: ПРИХОВАНИЙ ВИД ПОКАРАННЯ?

Ця стаття має на меті з'ясувати, чи слід вважати покаранням стягнення активів у дохід держави внаслідок визнання їх необґрунтованими. З огляду на іноземне походження такого правового механізму та те, що досліджуваний вид стягнення був запроваджений в українське законодавство не так давно, використана методологія охоплює як аналіз чинного законодавства та досліджень українських учених, так і напрацювання іноземних науковців та практику Європейського суду з прав людини. Проведений аналіз дав змогу оцінити, наскільки процедура, суворість, природа і цілі стягнення активів у дохід держави внаслідок визнання їх необґрунтованими збігаються з процедурою, суворістю, природою та цілями, характерними для покарання. Отримані результати свідчать про те, що таке стягнення не можна вважати покаранням ні за правом Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, ні відповідно до національного права, адже, окрім іншого, воно не передбачає доведення чи спростування фактів вчинення будь-якого правопорушення або зв'язку активів з будь-яким правопорушенням і не має на меті кари та запобігання вчиненню інших правопорушень. Зважаючи на засадничий характер досліджуваного питання в контексті його конституційного оскарження та відсутності практики застосування такого стягнення в Україні на момент написання цієї статті, результати дослідження мають як теоретичне, так і практичне значення.

Ключові слова: необґрунтовані активи, покарання, конфіскація без обвинувального вироку суду, цивільна конфіскація, незаконне збагачення.

Постановка проблеми. Положення, які регламентують *визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави* (далі – ВНАС), було відображено в ЦПК України у 2015 р., одразу після чого стали об'єктом критики наукової спільноти через помітну схожість зі спеціальною конфіскацією, передбаченою КК України (І. В. Гловюк¹, В. Ю. Мамницький², Н. Ю. Філатова³, М. І. Хавронюк⁴). Уже наприкінці

2019 року сутність цих положень була кардинально змінена через використання комбінації іноземної моделі «конфіскації без обвинувального вироку суду» та окремих ознак злочину незаконного збагачення.

Найчастіше в науковій (зокрема іноземній) літературі ВНАС називають цивільною конфіскацією через закріплення його положень не в кримінальному законодавстві та використанні цивільних, а не кримінальних процедур під час його застосування. З цим пов'язані і найбільш спірні питання щодо допустимості такого галузевого закріплення з огляду на те, що нібито такі положення передбачають: 1) покладання на відповідача обов'язку доводити законність джерел для придбання активів та звільнення представників держави від обов'язку доводити незаконність таких джерел; 2) застосування такої конфіскації до особи, яка не скоювала кримінального правопорушення; 3) зменшення гарантій особи через зміну виду провадження з кримінального на цивільне; 4) подвійне покарання; 5) порушення майнових

¹ І. В. Гловюк, «Позовне провадження у справах про визнання необґрунтованими активів та їх витребування і «кримінальна спеціальна конфіскація»: питання кореляції», у *Реформування цивільного процесуального права в умовах інтеграційних процесів в Україні: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції ім. Ю. С. Червоного* (Одеса, 16 листоп. 2018 р.), ред. Н. Ю. Голубева (Одеса: Фенікс, 2018).

² В. Ю. Мамницький та А. Л. Лебедєва, «Пред'явлення позову про визнання необґрунтованими активів та їх витребування: надане законом право чи помилка законодавця», *Журнал східноєвропейського права* 67 (2019): 51–8.

³ Н. Ю. Філатова, «Новели законодавства України щодо конфіскації майна: порівняльно-правовий аналіз», у *Матеріали науково-практичної конференції, присвяченої 94-й річниці з дня народження доктора юридичних наук, професора, члена-кореспондента АН УРСР В. П. Маслова* (Харків: Право, 2016), 233–7.

⁴ М. Хавронюк, «Спецконфіскація: покарання без вироку суду, або покарання без злочину», *Юридичний вісник України* 1-2 (2017): 4–5.

прав третіх осіб⁵. Іноземні дослідники (Е. М. Маугері⁶, Дж. Бушт⁷) зазначають, що саме такі застереження стають предметом дискусій на національних рівнях. В Україні також невдовзі після запровадження ВНАС було ініційовано конституційне подання, в якому серед іншого було поставлено питання про визнання ВНАС таким, що суперечить Конституції України, з подібних підстав. Автори подання також стверджують, що, будучи за своєю суттю покаранням, таке стягнення безпідставно позбавляє сторону захисту належних їй прав та гарантій, передбачених кримінальним законодавством України.

Немає єдності щодо правильності галузевого закріплення цих положень у цивільному законодавстві і серед науковців через публічний, а не приватний характер цього стягнення (О. І. Антонюк⁸, Д. О. Тузов⁹). Відтак аналіз публікацій українських учених свідчить про відсутність ґрунтовних наукових праць, присвячених стягненню необґрунтованих активів без попереднього вироку суду, адже цей інститут до 2019 р. не був відомим українській правовій системі. Окремі аспекти визнання активів необґрунтованими та їх стягнення в дохід держави досліджували О. І. Антонюк, В. І. Бобрик, О. Г. Братель, В. В. Вознюк, В. М. Кравчук, Н. М. Навальнева, М. І. Хавронюк, С. С. Чернявський та інші вчені. Але більшість праць присвячено попередній редакції ВНАС, яка більше нагадувала спеціальну конфіскацію (інститут кримінального права), а не конфіскацію без попереднього вироку суду. Оскільки цей правовий інститут вважається запозиченням з країн англосаксонської правової сім'ї, більшість досліджень провели іноземні

автори. Зокрема, питання конфіскації активів без обвинувального вироку суду досліджували Дж. Бушт, Д. Вілшер, Л. Мазіла, М. Моралез, М. Матіас, Т. Бергер, Т. Грінберг, Л. Самуель, Л. Грей, М. Тромме, Б. Хамільтон, М. Сімонато на ін. Водночас, зважаючи на нетотожність української моделі закордонним, питання правової природи української моделі стягнення необґрунтованих активів залишається недослідженим.

Мета та методологія. Зважаючи на оновлення української моделі ВНАС після законодавчих змін 2019 року, відсутність будь-якої практики її застосування в Україні та ґрунтовних наукових досліджень, метою цієї статті є визначення, чи є ВНАС за своєю правовою природою покаранням.

Завданнями цієї статті є визначення та порівняння правової природи ВНАС з покаранням, ґрунтуючись на аналізі чинного законодавства, дослідженнях українських та іноземних науковців і практиці Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ).

Виклад основної частини. Основним елементом цієї статті є поняття «*правова природа*». У літературі для визначення правової природи автори часто послуговуються визначенням, наданим С. С. Алексеевим, який розуміє правову природу як «правові характеристики правового явища, які дозволяють побачити структуру, місце та роль серед інших правових явищ відповідно до їхньої соціальної природи»¹⁰. Тому в цій статті правова природа розглядається крізь призму основних сутнісних ознак та цілей, які відрізняють ВНАС від покарання.

Якщо загально окреслити модель ВНАС в українському законодавстві, то вона зводиться до подання державою **цивільного позову**, який характеризується такими **ознаками**:

1) позивачем є Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП) або Офіс Генерального прокурора (ОГП);

2) відповідачем є особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (далі – функціонер), або третя особа, яка є номінальним власником активів чиновника (глава 12 ЦПК України);

3) об'єктом позову є активи (*грошові кошти, у тому числі готівкові кошти, кошти, що перебувають на банківських рахунках чи на зберіганнях у банках або інших фінансових установах, інші майно, майнові права, нематеріальні активи, у тому числі криптовалюти, обсяг зменшення фінансових зобов'язань, а також роботи чи*

⁵ Теодор Грінберг, Лінда Сэмюэль, Вінгейт Грант, Лариса Грей, *Возврат похищенных активов: Руководство по конфискации активов вне уголовного производства* (Москва: Альпина Паблишерз, 2010), 45.

⁶ Anna Maria Maugeri, "The Criminal Sanctions against the Illicit Proceeds of Criminal Organisations," *New Journal of European Criminal Law* 3, no. 3-4 (September 2012): 257-97, <https://doi.org/10.1177/203228441200300304>.

⁷ Johan Boucht, "Civil Asset Forfeiture and the Presumption of Innocence under Article 6(2) ECHR," *New Journal of European Criminal Law* 5, no. 2 (June 2014): 221-55, <https://doi.org/10.1177/203228441400500206>.

⁸ О. І. Антонюк, «Захист права власності у контексті запровадження процедур щодо вилучення майна, визначеного необґрунтованими активами», *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки* 1, № 3 (2017): 72-7; О. І. Антонюк, «Проблемні питання визнання активів необґрунтованими та їх витребування», у *Запобігання та протидія корупції в Україні: матеріали круглого столу (Вінниця, 8 червня 2018 р.)* (Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2018), 40.

⁹ Д. О. Тузов, «Конфіскація отриманого по сделке, противной основам правопорядка или нравственности, в судебно-арбитражной практике и проекте измененный Гражданского кодекса», *Вестник Томского государственного университета* 1 (2011): 47, http://journals.tsu.ru/law/&journal_page=archive&id=173&article_id=11695.

¹⁰ С. С. Алексеев, *Общие дозволения и запреты в советском праве* (Москва: Юрид. лит., 1998), 227.

послуги, надані функціонеру), вартість яких на 1 003 500 грн¹¹ перевищує законні доходи функціонера (але не більше, ніж нижня межа, передбачена ст. 368-5 КК України, якщо кримінальне провадження щодо набуття цих активів не було закрито з визначених законом підстав); при цьому такі активи обов'язково повинні мати злочинне походження, адже вимога про обов'язковість доведення їх зв'язку з будь-яким злочинним відсутня;

4) змістом позову є визнання активів необґрунтованими, тобто такими, законність доходів для набуття яких не встановлена, та стягнення їх у дохід держави;

5) підставою для позову є виявлення таких активів;

6) підставою для визнання активів необґрунтованими судом є невстановлення судом на підставі поданих доказів, що активи або грошові кошти, необхідні для придбання активів, щодо яких поданий позов про визнання їх необґрунтованими, були набуті за рахунок законних доходів;

7) стягнення активів здійснюється в дохід держави на підставі рішення суду.

Отже, **основними ознаками ВНАС** можна вважати такі:

- ВНАС є заходом примусу, адже стягнення активів відбувається поза волею суб'єкта;
- застосовується тільки до активів функціонера, які він набув прямо або опосередковано (через третіх осіб) і щодо яких не обґрунтовано законність джерел набуття;
- пов'язане з обмеженням права власності особи, зокрема права власності (хоча і формального, адже правомірність його набуття не може бути доведена);
- не пов'язане із вчиненням будь-якого правопорушення;
- для його застосування не встановлюється винуватість особи;
- здійснюється від імені держави за рішенням суду;
- застосовується в межах цивільного процесу.

Наступним кроком є визначення ознак покарання. Українське законодавство до 2001 р. не передбачало легального визначення поняття «покарання», тому науковці мали достатньо часу для напрацювання та з'ясування основних його ознак. Із прийняттям КК України це поняття вперше отримало законодавче визначення, відповідно до

якого покаранням є захід примусу, що застосовується від імені держави за вироком суду до особи, визнаної винною у вчиненні правопорушення (раніше – злочину), і полягає в передбаченому законом обмеженні прав і свобод засудженого. З нього випливає, що основними ознаками покарання є:

- воно є заходом примусу, оскільки застосовується за протиправне діяння;
- полягає в обмеженнях прав людини;
- ці обмеження передбачені законом;
- застосовується тільки до особи, що вчинила правопорушення;
- застосовується внаслідок визнання особи винною;
- застосовується від імені держави за вироком суду;
- застосовується в межах кримінального процесу.

Науковці пропонують набагато ширше коло ознак покарання, але, за винятком законодавчо встановлених ознак, у переважній більшості (В. К. Гришук¹², В. О. Навроцький¹³ та ін.) відображають три передбачені законом цілі покарання: *кару, виправлення засуджених, а також запобігання* вчиненню нових кримінальних правопорушень як засудженими, так і іншими особами.

Очевидно, що формально ВНАС не містить низки ключових ознак, притаманних покаранню з огляду на вимоги національного законодавства, зокрема: кола суб'єктів, до яких застосовуються обмеження, обов'язкового зв'язку з кримінальним правопорушенням та визнання особи винною в його вчиненні, процедурі застосування.

Водночас, використовуючи «автономний» підхід ЄСПЛ до визначення того чи іншого заходу покарання, не будемо вважати офіційну «етикетку» визначальною, а з'ясуємо сутність цього заходу через звернення до права Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – ЄКПЛ) та практики ЄСПЛ. Адже саме цей Суд вирішує, чи слід вважати застосований до суб'єкта правовий захід покаранням (як трапилося у справі «*Gogitidze and others v. Georgia*»¹⁴ про цивільну конфіскацію майна скаржника).

Не маючи офіційного визначення поняття «покарання», вирішуючи, чи є той чи інший захід стосовно особи покаранням, ЄСПЛ керується такими критеріями, виробленими в практиці застосування ст. 7 ЄКПЛ (сформованими

¹¹ Мінімальна сума незмінна, адже прив'язана до 500 прожиткових мінімумів працездатних осіб станом на дату набуття чинності Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо конфіскації незаконних активів осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, і покарання за набуття таких активів» від 31.10.2019 № 263-IX.

¹² В. К. Гришук, *Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України*, ред. М. І. Хавронюк, М. І. Мельник. 9-те вид. (Київ: Юридична думка, 2012), 154.

¹³ В. О. Навроцький, ред., *Українське кримінальне право. Загальна частина* (Київ: Юрінком Інтер, 2013), 480.

¹⁴ *Gogitidze and others v. Georgia*, 36862/05 (ECHR. 12 May 2015), <http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-154398>.

у справі «*Welch v. United Kingdom*»¹⁵): 1) чи відповідний захід застосовується за вчинення кримінального правопорушення; 2) природа та цілі застосування відповідного заходу; 3) оцінка відповідного заходу національним законодавством; 4) процедура призначення відповідного заходу впливу; 5) суворість¹⁶.

Визначення відповідності першому (зв'язок з кримінальним правопорушенням), третьому (оцінка відповідного заходу національним законодавством) та четвертому (процедура призначення відповідного заходу впливу) критеріям зазвичай не викликає додаткових складнощів, адже випливає з положень чинного законодавства. Їх розглянемо насамперед.

1. Застосування відповідного заходу за вчинення кримінального правопорушення

Перший критерій вважається основним, адже нерозривно поєднує покарання з кримінальним правопорушенням. Попри те, що за своєю суттю ВНАС виглядає як «процесуально полегшена» версія незаконного збагачення¹⁷, українська модель не прив'язує застосування ВНАС до вчинення будь-якого кримінального правопорушення. Дійсно, ч. 2 ст. 290 ЦПК України встановлює певні зв'язки зі злочином незаконного збагачення. Йдеться про таке: 1) обмеження верхньою межею різниці у вартості активів і законних доходів, після якої застосуванню підлягають кримінальні механізми замість цивільних; 2) цивільний позов може бути поданий за умови, що кримінальне провадження за статтею про незаконне збагачення (ст. 368-5 КК України) щодо функціонера було закрито винятково через: недостатність доказів; декриміналізацію злочину; смерть особи; ненадання згоди державою, яка видала особу; закінчення строку досудового розслідування після повідомлення про підозру. Тобто можемо зробити висновок, що невчинення правопорушення або неможливість притягнути особу до відповідальності за правопорушення є підставою для подання позову про ВНАС. Крім того, докази, отримані в цивільному процесі, не можуть бути використані в кримінальному. Отже, ВНАС не відповідає першому критерію визнання заходу покаранням, оскільки підставою його застосування не є вчинення правопорушення.

¹⁵ *Welch v. the United Kingdom* (Article 50), 17440/90 (ECHR, 26 February 1996), <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57986>.

¹⁶ С. В. Хиллок, «“Злочин і кара” у Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод», *Часопис Академії адвокатури України* 8, № 4 (2015): 113.

¹⁷ Т. М. Хутор, *Цивільна конфіскація необґрунтованих активів крізь призму захисту права власності* (Київ: РЕД ЗЕТ, 2020), 7.

2. Оцінка відповідного заходу національним законодавством

Положення, які регламентують ВНАС, знайшли відображення у 5 кодексах і ще 20 інших українських законах. Законодавство не містить прямої вказівки на природу стягнення активів унаслідок визнання їх необґрунтованими (наприклад, конфіскація, безоплатне вилучення, інша санкція).

Системний аналіз усіх положень, які регулюють ВНАС, дає змогу виявити певну непослідовність законодавця в цьому питанні. З назви закону, яким було запроваджено ВНАС та відновлено злочин незаконного збагачення («Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо конфіскації незаконних активів осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, і покарання за набуття таких активів»), випливає, що ВНАС вважається «конфіскацією». Водночас аналіз тексту закону свідчить, що законодавець свідомо відокремив «стягнення активів» від конфіскації. Наприклад, ч. 1 та ч. 2 ст. 69 Закону України «Про запобігання корупції» розмежовують «активи, набуті внаслідок вчинення корупційного правопорушення», які «підлягають конфіскації або спеціальній конфіскації», та «активи, щодо яких судом на підставі поданих доказів не встановлено, що вони ... були набуті за рахунок законних доходів», які «підлягають стягненню в дохід держави». У Законі України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» також використовується конструкція «конфіскації чи стягнення в дохід держави». Очевидно, буквальне тлумачення тексту окремих норм свідчить про те, що законодавець мав на меті відмежувати цей вид стягнення від кримінального. Більше того, як було зазначено вище, ВНАС не відповідає низці основних ознак, які є частиною природи покарання.

3. Процедура призначення відповідного заходу впливу

Попри те, що основні підстави для визнання активів необґрунтованими встановлює цивільне процесуальне законодавство (ст. 290 ЦПК України), на відміну від попередньої редакції ВНАС, з 2019 р. загальні матеріальні норми містить ще й ст. 69 Закону України «Про запобігання корупції»:

Активи, щодо яких судом на підставі поданих доказів не встановлено, що вони або грошові кошти, необхідні для їх придбання, були набуті за рахунок законних доходів, є необґрунтованими і підлягають стягненню в дохід держави за рішенням суду в установленому законом порядку.

ЦК України, окрім положення про позовну давність у 4 роки, містить лише згадку про те, що право власності вважається набутим правомірною, якщо інше прямо не випливає із закону або незаконність набуття права власності чи необґрунтованість активів, які перебувають у власності, не встановлені судом (ч. 2 ст. 328); припиняється у разі ВНАС (п. 12 ч. 1 ст. 346).

Аналогічна до зазначеної вище норма передбачена в ЦПК України. Крім того, саме цей законодавчий акт містить підстави та порядок подання відповідного позову до суду, його розгляду та ухвалення рішення. Ні кримінальне, ні кримінальне процесуальне законодавство не містить регулювання ВНАС, крім положення ч. 5 ст. 368-5 КК України, яке встановлює, що при кваліфікації злочину та визначенні різниці між вартістю набутих активів та законними доходами не враховуються активи, які є предметом провадження у справах про визнання активів необґрунтованими та їх стягнення в дохід держави, а також активи, стягнуті в дохід держави в межах такого провадження.

Отже, процедура, закріплена українським законодавством, передбачає судовий розгляд з використанням цивільного, а не кримінального процесу.

4. Природа та цілі застосування відповідного заходу

Суд, беручи до уваги національну галузеву належність, визначену законодавцем, не надає їй остаточного значення, адже «пропоновані національним правом ознаки мають лише формальне, відносне значення» (*Ezeh and Connors v. United Kingdom*¹⁸), а більш значущим чинником вважається його істинний характер. На розгляді цього критерію слід зупинитися докладніше.

Але, попри основну регламентацію ВНАС у цивільному процесуальному законодавстві, не варто вважати, що ВНАС є інструментом суто цивільного права. По-перше, ВНАС містить винятки з таких принципів і презумпцій цивільного матеріального та процесуального права: 1) принципу змагальності цивільного процесу, за яким кожна сторона має доводити ті обставини, на які вона посилається (статті 10, 60 ЦПК України); 2) презумпції правомірності набуття права власності, відповідно до якої право власності вважається набутим правомірною (ч. 2 ст. 328 ЦК України); 3) презумпції правомірності володіння майном, відповідно до якої фактичне володіння майном вважається

правомірним (ч. 3 ст. 397 ЦК України)¹⁹. Але це, своєю чергою, не означає, що обране регулювання цивільним процесуальним законом є неправильним. Формально законодавство це підтверджує. По-перше, завданнями цивільного судочинства (ст. 2 ЦПК України) є справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ з метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних не тільки прав, свобод чи інтересів фізичних і юридичних осіб, а й інтересів держави. По-друге, норми, пов'язані з його застосуванням, передбачені низкою законодавчих актів, зокрема Законом України «Про запобігання корупції». По-третє, основною ідеєю наведеної вище норми є спростування презумпції неправомірності походження майна функціонерів, і цим вона доповнює обмеження та заборони (суміщення, отримання неправомірної вигоди, подарунків), встановлені для функціонерів розділом IV Закону України «Про запобігання корупції».

З одного боку, прозорість доходів функціонерів лежить в основі антикорупційного законодавства та публічних інтересів, що становить легітимну мету, якої прагне держава. Вона впливає з обов'язку функціонерів декларувати свої доходи та обґрунтовувати законність їх походження. Неможливість такого обґрунтування має наслідком стягнення цих доходів у державний бюджет. Інструмент ВНАС є цивілістичним правовим інструментом: держава здійснює контроль за належним користуванням майном відповідно до загальних інтересів суспільства без звинувачення функціонера у вчиненні будь-яких правопорушень.

Тому є підстави стверджувати, що ВНАС слід розглядати в межах антикорупційного права як комплексний міжгалузевий інститут²⁰. Усвідомлення такої регламентації дає підстави стверджувати, що ВНАС передбачає змішування приватних та публічних інтересів та являє собою особливий правовий інструмент, природа якого лежить на перетині публічного та приватного права, що корелюється з її цілями. Це цілком узгоджується з положеннями ст. 1 Першого протоколу до ЄКПЛ, згідно з якими визначається зв'язок індивідуального права на мирне володіння майном та право держави захищати публічні інтереси:

¹⁹ О. С. Сліпченко, О. В. Синегубов та В. А. Кройтор, *Сучасні проблеми цивільного права та процесу*, ред. Ю. М. Жорнокуй та Л. В. Красицька (Харків: Право, 2017).

²⁰ В. Є. Скулиш, «Проблема теоретико-методологічного співвідношення антикорупційного та кримінального законодавства», *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)* 1 (2014): 56.

¹⁸ *Ezeh and Connors v. the United Kingdom*, 39665/98, 40086/98 (ECHR, 9 October 2003), <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-61333>.

Кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений своєї власності інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права. Проте попередні положення жодним чином не обмежують право держави вводити в дію такі закони, які вона вважає за необхідне, щоб здійснювати контроль за користуванням майном відповідно до загальних інтересів або для забезпечення сплати податків чи інших зборів або штрафів.

Визначаючи цілі української моделі ВНАС, слід брати до уваги її іноземне походження і подвійну природу. Вона увібрала в себе окремі елементи двох видів (або ж «покоління» за Дж. Руї та У. Зібером²¹) конфіскаційних заходів, відомих в іноземних науці, законодавстві і практиці, – конфіскація без обвинувального вироку суду (англ. *non conviction based forfeiture, NCB*) та механізм необґрунтованих активів (англ. *unexplained wealth mechanism, UWM*).

Перший (NCB) більше описує процесуальний бік заходу. У його межах традиційно виділяють дві схеми, які мають різну мету. Ретроактивна схема має на меті стягнути доходи від раніше вчинених правопорушень без обов'язку доводити зв'язок цих доходів з конкретними правопорушеннями, а факт їх вчинення і поготів. Друга схема є превентивною і має на меті позбавити можливості вчинювати наступні правопорушення²². Цілі української моделі збігаються з обома – ретроактивно вилучити активи, раніше отримані як доходи з джерел, які неможливо законно обґрунтувати, в тому числі за ймовірно вчинені правопорушення (необов'язково корупційні); показати іншим функціонерам, що «злочини не окупаються», тобто зменшити вигоду від використання посади задля отримання незаконних доходів, адже вони все одно будуть вилучені.

Водночас механізм необґрунтованих активів (UWM) є наступним «поколінням» таких конфіскаційних механізмів, хоч по суті сам по собі конфіскацією не вважається. Використовуючи процесуальний механізм NCB та цивільний процес розгляду, UWM встановлює іншу

мету – зобов'язати пояснити законне походження свого майна. А у разі неможливості це зробити – стягнути таке «необґрунтоване» майно в дохід держави. У деяких випадках такий обов'язок покладається на осіб, підозрюваних у скоєнні серйозних злочинів, в інших – функціонерів, у діях яких убачаються ознаки незаконного збагачення.

Отже, ВНАС має на меті вилучити неправомірно набуті активи та запобігти вчиненню правопорушень через практичну візуалізацію принципу «злочини не окупаються». Воно дає сигнал решті функціонерів не вчиняти корупційних та інших правопорушень, адже навіть якщо їх не спіймають та не визнають винними, доходи від таких правопорушень буде вилучено. Що ж стосується цілей покарання в розумінні ЄСПЛ, як і в більшості національних правових систем, ними насамперед вважаються кара та запобігання вчиненню нових злочинів²³. Хоча в певних випадках не виключається можливість вважати метою і відшкодування, покарання повинне становити новий додатковий обов'язок для особи, який впливає з факту вчинення кримінального правопорушення та не може зводитися до відшкодування шкоди, заподіяної правопорушенням, чи відновлення попереднього стану²⁴. Це свідчить про відмінність ВНАС та покарання з огляду на їхнє різне цільове спрямування.

5. Суворість

Для оцінювання природи та суворості заходу ЄСПЛ у рішеннях, ухвалених у справах «Escoubet v. Belgium» (1998 р.) та «Gurepka v. Ukraine» (2005 р.), зазначає:

відповідно до звичайного значення понять – до галузі кримінального права належать, за загальним правилом, правопорушення, суб'єктів яких піддано покаранням, котрі призначені, зокрема, задля забезпечення залякуючого ефекту й які зазвичай полягають у позбавленні волі та у штрафах, за винятком тих, що за своїми природою, терміном чи умовами виконання не можуть завдати значної матеріальної шкоди²⁵.

Важливу ознаку покарання виділяє Р. Боулз, який наголошує, що істотним елементом кримінального покарання є його зв'язок з певним

²¹ Jon Petter Rui and Ulrich Sieber, “Non-Conviction-Based Confiscation in Europe: Bringing the Picture Together,” in *Non-Conviction-Based Confiscation in Europe: Possibilities and Limitations on Rules Enabling Confiscation without a Criminal Conviction*, edited by Jon Petter Rui and Ulrich Sieber (Berlin: Duncker & Humblot, 2015), 245–304, <https://doi.org/10.30709/978-3-86113-809-9>.

²² Johan Boucht, “Asset confiscation in Europe – past, present, and future challenges,” *Journal of Financial Crime* 26, no. 2 (April 2019): 530, <https://doi.org/10.1108/jfc-04-2018-0043>.

²³ Джеремі МакБрайд, *Європейська Конвенція з прав людини та кримінальний процес* (Київ: К.І.С., 2010), 25.

²⁴ *Welch v. the United Kingdom* (Article 50).

²⁵ П. М. Рабінович, «Фундаментальні поняття кримінального права: інтерпретація Страсбурзького суду», *Юридична Україна* 107, № 11 (2011): 4–7, www.archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Yurukr/2011_11/03.pdf.

видом обтяження або у формі обмеження свободи, або матеріальної відповідальності, що вказує на основну ідею – поставити засудженого в гірше становище, ніж до того, як він був покараний²⁶. Його думку розвиває Дж. Бушт, який зазначає, що про покарання слід говорити тоді, коли засуджений ставиться в гірше становище, ніж він перебував до того, як вчинив злочин²⁷. Описані вище ознаки є важливими для характеристики заходу як покарання, які, своєю чергою, нехарактерні для ВНАС. Останнє не має на меті позбавити особу особистих прав. Вилучення стосується лише тих активів, законність володіння якими особа не може належно обґрунтувати, тобто за звичайних обставин вона не мала б володіти ними, а тому її право не порушується.

Комплексний аналіз практики ЄСПЛ²⁸ вказує на те, що суд ніколи не визнавав такого роду превентивну «конфіскацію» (без обвинувального вироку суду) такою, що має кримінальну природу і вимагає застосування запобіжників та гарантій, характерних для кримінального процесу. Це, на думку іноземних науковців (М. Панцавольта²⁹, Дж. Бушт), вказує на «толерантність» суду до такого примусового механізму.

²⁶ Roger Bowles, Michael Faure, and Nuno Garoupa, "Economic analysis of the removal of illegal gains," *International Review of Law and Economics* 20, no. 4 (December 2000): 537–49, [https://doi.org/10.1016/s0144-8188\(00\)00049-1](https://doi.org/10.1016/s0144-8188(00)00049-1).

²⁷ Johan Boucht, *The Limits of Asset Confiscation: On the Legitimacy of Extended Appropriation of Criminal Proceeds* (Oxford: Hart Publishing, 2017), 30–3, <https://doi.org/10.5040/9781509907106>.

²⁸ *Arcuri and others v. Italy* (dec.), 52024/99, 05.07.2001; *Licata v. Italy* (dec.), 32221/02, 27.05.2004; *Riela and others* (dec.), 52439/99, 04.09.2001.

²⁹ Michele Panzavolta, "Confiscation and the Concept of Punishment: Can There be a Confiscation Without a Conviction?," in *Chasing Criminal Money: Challenges and Perspectives on Asset Recovery in the EU*, ed. Katalin Ligeti and Michele Simonato (Oxford: Hart Publishing, 2017), 25, <https://doi.org/10.5040/9781509912087.ch-001>.

Висновки

Проведений аналіз свідчить, що процедура, суворість, природа і цілі ВНАС не збігаються з процедурою, суворістю, природою та цілями покарання. Отже, ВНАС не можна вважати покаранням, адже ні за правом Конвенції, ні відповідно до національного права воно не відповідає ознакам та цілям покарання.

І практика ЄСПЛ, і українське законодавство передбачають чимало схожих за змістом ознак покарання. По-перше, найголовнішою спільною ознакою є невіддільність від кримінального правопорушення, за яким слідує покарання. Відповідно до цієї ознаки, ВНАС не передбачає доведення або ж спростування ані факту вчинення будь-якого правопорушення, ані зв'язку активів з будь-яким правопорушенням. Немає причин вважати нездатність особи спростувати презумпцію «неправомірності походження активів функціонера» порушенням, хоч це і спричиняє майнові обмеження. По-друге, обов'язковою ознакою покарання є його цілі – кара та запобігання вчиненню нових правопорушень. ВНАС не передбачає кари, адже все законне майно залишається у відповідача. Він не визнається винним у будь-якому злочині, але активи, законність походження яких не з'ясовано, передаються державі як такі, що не можуть належати відповідачу.

Прозорість доходів та іншого майна функціонерів впливає з обов'язку функціонерів декларувати свої доходи та обґрунтовувати законність їх походження. З огляду на загальні інтереси суспільства держава здійснює контроль за прозорістю доходів та іншого майна функціонерів. Якщо зазначені обов'язки порушуються, держава зобов'язана стягнути активи в державний бюджет. Це цілком узгоджується з положеннями ст. 1 Першого протоколу до ЄКПЛ.

Список використаної літератури

- Алексеев, С. С. *Общие дозволения и запреты в советском праве*. Москва: Юридическая литература, 1998.
- Антониук, О. І. «Захист права власності у контексті запровадження процедур щодо вилучення майна, визначеного неогрунтованими активами». *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки* 3, т. 1 (2017): 72–7.
- Антониук, О. І. «Проблемні питання визнання активів неогрунтованими та їх витребування. У *Запобігання та протидія корупції в Україні: матеріали круглого столу (Вінниця, 8 червня 2018 р.)*. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2018.
- Глюбок, І. В. «Позовне провадження у справах про визнання неогрунтованими активів та їх витребування і «кримінальна спеціальна конфіскація»: питання кореляції». У *Реформування цивільного процесуального права в умовах інтеграційних процесів в Україні: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції ім. Ю. С. Червоного (Одеса, 16 листоп. 2018 р.)*, ред. Н. Ю. Голубєва. Одеса: Фенікс, 2018.
- Гришук, В. К. *Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України*. Ред. М. І. Хавронюк, М. І. Мельник. 9-те вид. Київ: Юридична думка, 2012.
- МакБрайд, Джеремі. *Європейська Конвенція з прав людини та кримінальний процес*. Київ: К.І.С., 2010.
- Мамницький, В. Ю., А. Л. Лебедева. «Пред'явлення позову про визнання неогрунтованими активів та їх витребування: надане законом право чи помилка законодавця». *Журнал східноєвропейського права* 67 (2019): 51–8.
- Навроцький, В. О., ред. *Українське кримінальне право. Загальна частина*. Київ: Юрінком Інтер, 2013.
- Рабінович, П. М. «Фундаментальні поняття кримінального права: інтерпретація Страсбурзького суду». *Юридична Україна* 11 (2011): 4–7. www.archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Yurukr/2011_11/03.pdf
- Скулиш, В. Є. «Проблема теоретико-методологічного співвідношення антикорупційного та кримінального законодавства». *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)* 1 (2014): 54–7.
- Сліпченко, О. С., О. В. Сингубов, В. А. Кройтор. *Сучасні проблеми цивільного права та процесу*. Ред. Ю. М. Жорнокуй та Л. В. Красицька. Харків: Право, 2017.
- Гринберг, Теодор, Линда Сэмюэль, Вингейт Грант, Ларисса Грей. *Возврат похищенных активов: Руководство по конфискации активов вне уголовного производства*. Москва: Альпина Паблишерз, 2010.
- Тузов, Д. О. «Конфискация полученного по сделке, противной основой правопорядка или нравственности, в судебно-арбитражной практике и проекте изменений Гражданского кодекса». *Вестник Томского государственного университета* 1 (2011): 36–50. http://journals.tsu.ru/law/&journal_page=archive&id=173&article_id=11695
- Філатова, Н. Ю. «Новели законодавства України щодо конфіскації майна: порівняльно-правовий аналіз». У *Матеріали науково-практичної конференції, присвяченої 94-й річниці з дня народження доктора юридичних наук, професора, члена-кореспондента АН УРСР В. П. Маслова*, 233–7. Харків: Право, 2016.
- Хавронюк, М. «Спецконфіскація: покарання без вироку суду, або покарання без злочину». *Юридичний вісник України* 1-2 (2017): 4–5.
- Хилюк, С. В. «Злочин і кара» у Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод». *Часопис Академії адвокатури України* 8, № 4 (2015): 108–25.
- Хутор, Т. М. *Цивільна конфіскація неогрунтованих активів крізь призму захисту права власності*. Київ: РЕД ЗЕТ, 2020.
- Boucht, Johan. “Civil Asset Forfeiture and the Presumption of Innocence under Article 6(2) ECHR.” *New Journal of European Criminal Law* 5, no. 2 (June 2014): 221–55. <https://doi.org/10.1177/203228441400500206>
- Boucht, Johan. *The Limits of Asset Confiscation: On the Legitimacy of Extended Appropriation of Criminal Proceeds*. Oxford: Hart Publishing, 2017. <https://doi.org/10.5040/9781509907106>
- Boucht, Johan. “Asset confiscation in Europe – past, present, and future challenges.” *Journal of Financial Crime* 26, no. 2 (April 2019): 526–48. <https://doi.org/10.1108/jfc-04-2018-0043>
- Bowles, Roger, Michael Faure, and Nuno Garoupa. “Economic analysis of the removal of illegal gains.” *International Review of Law and Economics* 20, no. 4 (December 2000): 537–49. [https://doi.org/10.1016/s0144-8188\(00\)00049-1](https://doi.org/10.1016/s0144-8188(00)00049-1)
- Maugeri, Anna Maria. “The Criminal Sanctions against the Illicit Proceeds of Criminal Organisations.” *New Journal of European Criminal Law*, 3(3-4) (September 2012): 257–97. <https://doi.org/10.1177/203228441200300304>
- Panzavolta, Michele. “Confiscation and the Concept of Punishment: Can There be a Confiscation Without a Conviction?” In *Chasing Criminal Money: Challenges and Perspectives on Asset Recovery in the EU*, edited by Katalin Ligeti and Michele Simonato, 25–52. Oxford: Hart Publishing, 2017. <https://doi.org/10.5040/9781509912087.ch-001>
- Rui, Jon Petter, and Ulrich Sieber. “Non-Conviction-Based Confiscation in Europe: Bringing the Picture Together.” In *Non-Conviction-Based Confiscation in Europe: Possibilities and Limitations on Rules Enabling Confiscation without a Criminal Conviction*, edited by Jon Petter Rui and Ulrich Sieber, 245–304. Berlin: Duncker & Humblot, 2015. <https://doi.org/10.30709/978-3-86113-809-9>
- Simonato, Michele. “Confiscation and fundamental rights across criminal and non-criminal domains.” *ERA Forum* 18, no. 3 (September 2017): 365–79. <https://doi.org/10.1007/s12027-017-0485-0>

Bibliography

- Alekseev, S. S. *Obschie dozvoleniya i zapretyi v sovetskom prave* [General permission and the general prohibitions in Soviet law]. Moscow: Yuridicheskaya literatura, 1989 [in Russian].
- Antoniuk, O. I. “Problemni pytannia vyznannia aktyviv neogrunтованymy ta yikh vytreбування” [“Problematic issues of declaring assets as unjustified and its recovery”]. In *Zapobihannia ta protydiia koruptsii v Ukraini: materialy kruhloho stolu (Vinnytsia, 8 chervnia 2018 r.)* [Prevention and counteraction of corruption in Ukraine: materials of the round table (Vinnytsia, June 8, 2018)]. Vinnytsia: Vasyl Stus DonNU, 2018 [in Ukrainian].
- Antoniuk, O. I. “Zakhyst prava vlasnosti u konteksti zaprovadzhennia protsedur shchodo vyluchennia maina, vyznachenooho neogrunтованymy aktyvamy” [“Protection of property rights in the context of the introduction of procedures for the forfeiture of the property identified as unjustified assets”]. *Scientific Bulletin of Kherson State University. Series: Legal Sciences* 3, Vol. 1 (2017): 72–7 [in Ukrainian].
- Boucht, Johan. “Civil Asset Forfeiture and the Presumption of Innocence under Article 6(2) ECHR.” *New Journal of European Criminal Law* 5, no. 2 (June 2014): 221–55. <https://doi.org/10.1177/203228441400500206>
- Boucht, Johan. *The Limits of Asset Confiscation: On the Legitimacy of Extended Appropriation of Criminal Proceeds*. Oxford: Hart Publishing, 2017. <https://doi.org/10.5040/9781509907106>
- Boucht, Johan. “Asset confiscation in Europe – past, present, and future challenges.” *Journal of Financial Crime* 26, no. 2 (April 2019): 526–48. <https://doi.org/10.1108/jfc-04-2018-0043>
- Bowles, Roger, Michael Faure, and Nuno Garoupa. “Economic analysis of the removal of illegal gains.” *International Review*

- of *Law and Economics* 20, no. 4 (December 2000): 537–49. [https://doi.org/10.1016/s0144-8188\(00\)00049-1](https://doi.org/10.1016/s0144-8188(00)00049-1)
- Filatova, N. Yu. “Novely zakonodavstva Ukrainy shchodo konfiskatsii maina: porivnialno-pravovyi analiz” [“Novelties of the legislation of Ukraine on confiscation of property: comparative legal analysis”]. In *Materialy nauково-praktychnoi konferentsii, prysviachenoi 94-y richnytsi z dnia narodzhennia doktora yurydychnykh nauk, profesora, chlena-korespondenta AN URSR V. P. Maslova* [Proceedings of the scientific-practical conference dedicated to the 94th anniversary of the birth of Doctor of Law, Professor, Corresponding Member of the Academy of Sciences of the USSR VP Maslov], 233–7. Kharkiv: Pravo, 2016 [in Ukrainian].
- Greenberg, Theodore S., Linda M. Samuel, Wingate Grant, Larissa Gray. *Stolen Asset Recovery: A Good Practices Guide for Non-Conviction Based Asset Forfeiture*. Moscow: Alpina Publisher, 2010 [in Russian].
- Hloviuk, I. V. “Pozovne provadzhenia u spravakh pro vyznannia neobgruntovanykh aktyviv ta yikh vytrebuvannia i «kryminalna spetsialna konfiskatsiia»: pytannia koreliatsii” [“Litigation in cases of declaring assets unjustified and their forfeiture and criminal special confiscation: the question of correlation”]. In *Reformuvannia tsyvilnoho protsesualnoho prava v umovakh intehratsiynykh protsesiv v Ukraini: materialy Vseukrainskoi nauково-praktychnoi konferentsii im. Yu. S. Chervonoho (Odesa, 16 lystop. 2018 r.)* [Ukrainian scientific-practical conference named after Yu. S. Chervonyi (Odesa, 16, November 2018)], ed. N. Iu. Holubieva. Odesa: Feniks, 2018 [in Ukrainian].
- Hryshchuk, V. K. *Nauково-praktychnyi komentar Kryminalnoho kodeksu Ukrainy* [Scientific and practical commentary on the Criminal Code of Ukraine]. Ed. M. I. Havroniuk, M. I. Melnyk. 9 edition. Kyiv: Yurydychna dumka, 2012 [in Ukrainian].
- Khavroniuk, M. “Spetskonfiskatsiia: pokarannia bez vyroku sudu, abo pokarannia bez zlochynu” [“Special confiscation: punishment without a conviction, or punishment without a crime”]. *Legal Bulletin of Ukraine* 1-2 (2017): 4–5 [in Ukrainian].
- Khutor, T. M. *Tsyvilna konfiskatsiia neobgruntovanykh aktyviv kriz pryzmu zakhystu prava vlasnosti* [Civil confiscation of unjustified assets through the prism of protection of property rights]. Kyiv: RED ZET, 2020 [in Ukrainian].
- Khyliuk, S. V. “«Zlochyn i kara» u Konventsii pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod” [“Crime and Punishment» in the European Convention on Human Rights”]. *Journal of the Academy of Advocacy of Ukraine* 8, no. 4 (2015): 108–25 [in Ukrainian].
- Mamnytskyi, V. Yu., and A. L. Lebedieva. “Prediavlennia pozovu pro vyznannia neobgruntovanykh aktyviv ta yikh vytrebuvannia: nadane zakonom pravo chy pomyłka zakonodavtsia” [“Filing a lawsuit to declare assets unjustified and recovery: a right granted by law or a mistake of the legislator”]. *Journal of Eastern European Law* 67 (2019): 51–8 [in Ukrainian].
- Maugeri, Anna Maria. “The Criminal Sanctions against the Illicit Proceeds of Criminal Organisations.” *New Journal of European Criminal Law*, 3(3-4) (September 2012): 257–97. <https://doi.org/10.1177/203228441200300304>
- McBride, Jeremy. *European Convention on Human Rights and criminal procedure*. Kyiv: KIS, 2010 [in Ukrainian].
- Navrotskyi, V. O., editor. *Ukrainske kryminalne pravo. Zahalna chastyna* [Ukrainian criminal law. General part]. Kyiv: Yurinkom Inter, 2013 [in Ukrainian].
- Panzavolta, Michele. “Confiscation and the Concept of Punishment: Can There be a Confiscation Without a Conviction?” In *Chasing Criminal Money: Challenges and Perspectives on Asset Recovery in the EU*, edited by Katalin Ligeti and Michele Simonato, 25–52. Oxford: Hart Publishing, 2017. <https://doi.org/10.5040/9781509912087.ch-001>
- Rabinovych, P. M. “Fundamentalni poniattia kryminalnoho prava: interpretatsiia Strasburzkohto sudu” [“Fundamental concepts of criminal law: the interpretation of the Strasbourg court”]. *Yurydychna Ukraina* [Legal Ukraine] 11 (2011): 4–7 [in Ukrainian].
- Rui, Jon Petter, and Ulrich Sieber. “Non-Conviction-Based Confiscation in Europe: Bringing the Picture Together.” In *Non-Conviction-Based Confiscation in Europe: Possibilities and Limitations on Rules Enabling Confiscation without a Criminal Conviction*, edited by Jon Petter Rui and Ulrich Sieber, 245–304. Berlin: Duncker & Humblot, 2015. <https://doi.org/10.30709/978-3-86113-809-9>
- Simonato, Michele. “Confiscation and fundamental rights across criminal and non-criminal domains.” *ERA Forum* 18, no. 3 (September 2017): 365–79. <https://doi.org/10.1007/s12027-017-0485-0>
- Skulysh, V. Ye. “Problema teoretyko-metodolohichnoho spivvidnoshenia antykoruptsiinoho ta kryminalnoho zakonodavstva” [“The problem of the theoretical and methodological relationship between anti-corruption and criminal law”]. *Borotba z orhanizovanoi zlochyinnistiu i koruptsiieiu (teoriia i praktyka)* [Fight against organized crime and corruption (theory and practice)] 1 (2014): 54–7 [in Ukrainian].
- Slipchenko, O. S., O. V. Syniehubov, and V. A. Kroitor. *Suchasni problemy tsyvilnoho prava ta protsesu* [Modern problems of civil law and procedure]. Edited by Yu. M. Zhornokuy and L. V. Krasyska. Kharkiv: Law, 2017 [in Ukrainian].
- Tuzov, D. O. “Konfiskatsiia poluchennogo po sdelke, protivnoy osnovam pravoporyadka ili npravstvennosti, v sudebno-arbitrazhnoy praktike i proekte izmeneniy Grazhdanskogo kodeksa” [“Confiscation of obtained under a transaction contrary to the foundations of law and order or morality, in judicial and arbitration practice and in the draft amendments to the Civil Code”]. *Vestnik Tomskogo gosudarstvennoy universiteta* [Bulletin of Tomsk State University] 1 (2011): 36–50. http://journals.tsu.ru/law/&journal_page=archive&id=173&article_id=11695 [in Russian].

Tetiana Khutor

UNJUSTIFIED ASSETS FORFEITURE: A HIDDEN TYPE OF PUNISHMENT?

The purpose of this article is to determine whether the forfeiture of assets as a result of declaring them unjustified should be considered as a penalty.

Provisions governing the recognition of assets unjustified and its further forfeiture in the state revenue (RAS) were introduced into the Civil Procedural Code of Ukraine in 2015 and were criticized by the scientific community due to the similarities with the special confiscation provided by the Criminal Code of Ukraine, and were never implemented in practice. However, at the end of 2019, the essence of these provisions was dramatically changed via a combination of a foreign model of “non-conviction based

forfeiture” and certain features of the crime of illicit enrichment. Right after the adoption of these new provisions, the members of the Ukrainian parliament initiated the constitutional petition. They claim that the RAS, being, in essence, a punishment, unreasonably deprives the party of protecting its rights and guarantees provided by the criminal legislation of Ukraine.

Given the foreign origin of this legal mechanism and that this type of penalty was introduced into Ukrainian law not so long ago, the methodology of this research covers both analysis of current legislation, research of Ukrainian and foreign scholars, and the case-law of the European Court of Human Rights. The analysis allowed us to assess to which extent the procedure, severity, nature, and objectives of unjustified assets forfeiture coincide with the procedure, severity, nature, and objectives of punishment.

The results suggest that such a penalty can be considered as a punishment neither under the European Convention on Human Rights nor national legislation, as it does not, inter alia, prove or disprove the facts of any offense or the connection of assets with any offense and is not intended to punish and prevent from committing other offenses. Given the fundamental nature of the issue under investigation in the context of its constitutional appeal and the lack of practice of applying such a penalty in Ukraine as of the preparation of the present research, the article has theoretical and practical importance.

Keywords: unjustified assets, punishment, non-conviction-based forfeiture, civil confiscation, illicit enrichment.

Матеріал надійшов 07.04.2021

Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0)